

УДК: 821.163.41.09:821.133.1.09](049.32)

ИД: 195296524

Научна критика

ПРОФ. ДР РАДМИЛА М. ОБРАДОВИЋ¹

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Филозофски факултет, Катедра за француски језик и књижевност

ФРАНЦУСКО-СРПСКА КЊИЖЕВНА ПРЕПЛИТАЊА

Душан А. Јањић, *КЊИЖЕВНА ПРЕПЛИТАЊА: огледи и записи о француско-српским књижевним везама*, Алтера, Београд, 2011, 214 стр.

Пред нама је нова књига Душана А. Јањића, професора Француског језика на Технолошком факултету у Лесковцу и дугогодишњег хонорарног професора Француске књижевности XX века на Филолошком, односно, Филозофском факултету Универзитета у Приштини, чија ће надахнута предавања и посвећеност француској књижевности не само памтити него и носити у срцу двадестак генерација студената на Катедри за француски језик и књижевност овог Факултета².

У књизи *КЊИЖЕВНА ПРЕПЛИТАЊА* заступљен је избор из ауторових радова посвећених француско-српским књижевним везама а овде уврштени текстови, како наводи аутор, претежно „проучавају рецепцију српске књижевно-

¹ radmilaobradovicffkm@gmail.com

² Поред неколико универзитетских уџбеника и бројних радова у периодици, аутор је објавио и следеће књиге: *Француска библиографија о српској и хрватској народној поезији* (заједно са Михајлом Павловићем), 1995; *Књижевни поводи*, Огледи и записи о француским писцима, 2002; *Француски клуб у Лесковцу, 1919–1941*, 2006; *Позориште Рожеа Марјена ди Гара*, 2006; *Клуб љубитеља филма*, 2011.

сти у Француској и, шире, на франкофонском подручју”. Аутор је у овај избор уврстио и два рада о Адаму Мицкијевичу, „с обзиром на то да су предавања великог пољског песника о српским народним песмама држана у Паризу на француском језику и да самим тим припадају корпусу француско-српских књижевних односа”.

Овде заступљени текстови разврстани су у три групе. Прва група радова, под насловом **О српској народној поезији**, обједињује четири рада која се односе „на одјеке које је српска народна поезија имала у Француској”. У другом делу књиге, под заједничким насловом **О српски писцима**, обухваћено је седам радова који за предмет проучавања имају присуство дела српских писаца XIX и XX века на франкофонском простору, док су у трећем делу ове књиге, под насловом **О француским упливима** заступљени радови у којима се аутор „бави француским утицајима и интересовањима за француску књижевност”.³

Аутору овог приказа намеће се потреба да посебно укаже на сваки од радова у овој књизи, како читаоци овог приказа не би остали ускраћени али и зато што сматра да сваки од радова заслужује посебну пажњу.

Као први у групи радова **О српској народној поезији** дат је рад „Елиза Војар – преводилац српских народних песама” (*нав. дело*, стр. 9–18) у коме аутор исцрпно говори о преводилачком подвигу Елизе Војар (Élisa Voïart 1786–1866), чији двотомни превод српских народних песама, објављен 1834. године под насловом *Chants populaires des Serviens, recueillis par Wuk Stephanowitch et traduits, d'après TALVI, par Mme Élisa Voïart*, који „на више од 500 страна” Французима представља већи део српске народне поезије и „први [је] потпунији избор из нашег народног песничког стваралаштва на француском језику”. Поменути превод је значајан и по томе што је „начинио [...] снажан утисак на неке француске песнике, међу њима и на Ламартина”, али и по томе што је Елиза Војар прва схватила да песме Косовског циклуса, „јединством предмета које певају, спадају у један круг и да се могу повезати у једну епску целину”. Наиме, у поменутој збирци она их је „поређала [...] тако да њихов распоред чини временски логичну и заокружену целину”.

Ништа мање значајан није ни рад „Адам Мицкијевич и песме о боју на Косову” (*нав. дело*, стр. 19–33)⁴. Аутор анализира мишљења, ставове и тумачења о оценама наше народне поезије које је износио Мицкијевич, и, што је посебно значајно, оповргава да је Мицкијевич [у том периоду свог живота]

³ Притом су огледи објављивани у периоду од 1987. до 2010. године – од тога њих шест у новосадским и београдским књижевним часописима а укупно седам у лесковачким књижевним гласилима „Помак” и „Наше стварање” – „доживели [...] за ову прилику”, како истиче аутор, „извесне измене и допуне, али, када је реч о рецепцији српске књижевности, сазнања и судови аутора у овој области омеђени су временом објављивања текстова у периодици” (*нав. дело*, стр. 197).

био 'занесен религиозним мистицизмом', како је то тврдио Стојан Новаковић. Посебно се указује на значај тзв. епског распореда песама Косовског циклуса који је дао Мицкијевич. С тим у вези Јањић цитира наше историчаре књижевности који тврде да је Мицкијевичев покушај „најстарији, први те врсте у свету” и истиче да се „ово [...] гледиште може, у основи, прихватити, али уз ограну да је Елиза Војар, још 1834. године, [...] направила свој распоред косовских песама који, умногоме, одговара распореду догађаја везаних за косовски бој”, и закључује да аутори које је поменуо (Стојковић, Новаковић, Суботин) „за ово њено решење [...] или нису знали, или су га просто пренебрегли”. На значај Мицкијевичевог епског распореда косовских песама указује и чињеница да је он „подстакао многе ауторе код нас и у свету да крену у састављање косовске епопеје”. Аутор истиче да се као најбољи међу таквим покушајима издваја *La bataille de Kosovo* Француза Адолфа д'Авила (Adolphe d'Avril) из 1868. године по чијем је плану свој косовски еп 1871. године сачинио Стојан Новаковић, а у Француској су се појавила још два таква покушаја (Céleste Courrière, Paris, 1877; Ivan Malkhazouny, Paris, 1906).

У раду под насловом „Преводилачки подухват Адама Мицкијевича” (нав. дело, 35–42), Јањић темељно анализира и критички сагледава мишљења старијих и новијих историчара књижевности о Мицкијевичевим преводима српске народне поезије, које „представља једно од спорнијих питања”, а углавном се своди на то „да ли је [Мицкијевич] наше песме преводио са оригинала или преко посредника (немачких и француских)”. Ипак, аутор закључује да би се права вредност преводилачког рада Адама Мицкијевича најбоље могла оценити када би се његова предавања о српској народној поезији превела са француског језика, јер је код нас 1955. године објављен њихов превод са пољског, који, „ма колико да је преводилачки подухват Стојана Суботина био хвале вредан чин”, није задовољио потребу „да се на наш језик преведе Мицкијевичев изворни текст” (издат, иначе, као први том предавања, 1849. године у Паризу). Ново издавање Мицкијевичевих париских предавања било би, како примећује Јањић, нужно не само зато што се „пољски превод у неким деловима разликује од оригинала”, него и зато што „у [поменутом] издању из 1955. године песме у којима је Мицкијевич илустровао своја тумачења српске народне поезије нису уопште преведене, већ је само дат текст Вукових оригинала”, чиме је „читалац остао ускраћен за сазнања о томе како је Мицкијевич

⁴ Поменути рад почиње следећим речима: „За културну историју српског народа 16. фебруар 1841. године представља веома значајан догађај. Тог дана Адам Мицкијевич, велики пољски песник и један од најистакнутијих представника европског романтизма, почео је своја чувена предавања о српској народној поезији у оквиру свог знаменитог курса о Словенима на Француском колежу у Паризу.” Јањић подсећа да је Мицкијевич српску народну поезију прогласио [...] чак 'највећом књижевном славом словенских народа' и да је тврдио да је српски језик 'најхармоничнији и најмузикалнији од свих словенских дијалеката', а да су Срби 'предодређени да буду песници целог словенског племена'.

преводио наше песме, каква је одступања чинио у односу на изворне текстове, колико се, најзад, од њиховог духа задржало у преводу”.

У раду „Француска библиографија о српској и хрватској народној поезији” (нав. дело, стр. 43–57), аутор истиче да је „српска књижевност, и уопште књижевност на јужнословенским простирима, ушла [...] у Француску преко наше народне песме и све до Другог светског рата она је својим присуством надмашивала писану књижевност”. Како „праве размере присуства српског усменог песништва у Француској још нису познате”, аутор сматра да је „за нашу културну историју од великог значаја да се те размере утврде, јер је”, како истиче, „Француска [...] једна од матрица светске културе и књижевности па наша књижевност, у овом случају народна поезија, својом присутношћу у овој земљи потврђује своје вредности и ширину свог зрачења”. При том је „библиографија [...] управо онај незаменљиви чинилац који треба да омогући утврђивање правог стања ствари”. Аутор затим веома темељно и исцрпно наводи и анализира бројна дела која немају „библиографски карактер али садрже релевантне библиографске податке” и „поједине библиографије, опште или специјализоване”, која су аутори *Француске библиографије о српској и хрватској народној поезији* Михајло Павловић и Душан Јањић користили а затим исту и анализирали.⁵

У поглављу под насловом **О српским писцима**, рад „Јован Јовановић Змај у преводној књижевности” (нав. дело, стр. 61–68) аутор подсећа на обимну преводилачку активност Јована Јовановића Змаја који је, као „можда наш најплоднији песник-преводац, преводио са неколико језика”.⁶ Змај је био заступљен у српској периодици на француском језику, али и у угледним француским часописима и листовима. Његове стихове преводили су и познати француски књижевници оног времена, а његова песма „Светли гробови” послужила је као својеврсна инспирација француском песнику Огисту Доршену (Auguste Dorchain), иначе великом „пријатељу Срба”, који је у поднаслову своје песме са истим насловом (*Les tombeaux glorieux*) истакао да се инспирисао једном темом српског песника (*Sur un thème du poète serbe Zmaï Jovan Jovanovitch*). Рад обилује Јањићевим коментарима превода Змајевих песама на француски, не изостаје ни поређење Доршенове песме са поменутом Змајевом песмом, које се завршава коментаром да Доршенова песма представља „леп пример, наравно не и једини, да и наша литература може да пружи плодне подстицаје стваралаштву писаца из других књижевности”.

⁵ *Француска библиографија о српској и хрватској народној поезији* Михајла Павловића и Душана Јањића објављене је 1995. године у издању Српске академије наука и уметности.

⁶ Змај је „на српски језик преносио стихове великих књижевника као што су Гете, Иго, Тенисон, Пушкин, Љермонтов, Петефи, али и стихове многих, чак и безначајних песника”, а осим тога, он је, уз Његоша, и „наш најпревођенији песник 19. века”.

О француској рецепцији дела нашег нобеловца надахнуто и минуциозно говори се у раду „Андрићево књижевно дело у Француској” (нав. дело, стр. 69–106).

У раду „Сви преводи Андићевог Моста на Жепи” (нав. дело, стр. 107–117) Јањић даје филигрански прецизну синтаксичко-семантичку и стилистичку анализу превода појединих фрагмената четири француска превода поменуће Андрићеве приповетке и указује на њихове недостатке.

Тешко је у неколико реченица приказати садржај рада „Душан Матић у надреалистичком кругу” (нав. дело, стр. 119–134), који говори о песнику који представља једну „од најмаркантнијих фигура српске поезије XX века”, који је не само „многим нитима [био] везан за француску књижевност” а поштовали су га француски критичари и песници, међу којима и Арагон, него је, као што показује Јањић, његово „поетско стваралаштво [...] свакако подстицајно деловало” на француске књижевнике Бернара Ноела (Bernard Noël) и Жерара де Кортанза (Gérard de Cortanze).

Изванредно жив чланак „Париска јесен романа *Дервиш и смрт* Меше Селимовића” (нав. дело, стр. 135–140) говори о путу који су на франкофонском подручју прешли романи *Дервиш и смрт* и *Тврђава* Меше Селимовића, која су у Француској доживела по два издања, „чиме ће се дефинитивно ова два Селимовићева изузетна дела уврстити у значајне романе светске књижевности”.

У раду „Дело Васка Попе на франкофонском подручју” (нав. дело, стр. 141–159) говори се о рецепцији поезије Васка Попе у Француској и Белгији. Јањић истиче да су се Попином поезијом бавила „истакнута имена француске књижевно-критичке мисли”.⁷

У истој групи нашао се и рад „У част Алена Боскеа” (нав. дело, стр. 161–166). Овај познати француски књижевник, иначе руског порекла (рођен је у Одеси, под именом Анатол Биск), који је писао и о Андрићу, Ивану В. Лалићу, Миодрагу Булатовићу, Бранку Миљковичу (нав. дело, стр. 161, нап. 2), има „највећу заслугу за продор поезије Васка Попе у Француској, и уопште на франкофонском подручју”. Аутор у овом раду указује на један податак који је остао „непознат српској културној јавности”. Наиме, у броју белијског часописа „Marginales” објављеном 1969. године, у част педесетогодишњице рођења Алена Боскеа (Alain Bosquet 1919–1998), „међу прилозима великана француске и светске књижевности (Сен-Џон Перс, Маргерит Јурсенар, Лоренс Дарел и многи други), нашла се и песма Васка Попе *Mère Sérénité* (Мајка ведрина), посвећена великом француском песнику”, коју је на француски је-

⁷ Штавише, Јањић сматра да „Васко Попа није изгубио ништа од своје песничке актуелности и [да] његово дело остаје у врху модерне европске поезије”, што „даје наду да ће Попина поезија у Француској, али и у другим франкофонским земљама, бити предмет нових преводилачких подухвата и ширих критичких промишљања и истраживања”.

зик, како претпоставља аутор, највероватније превео сам Боске. Ова песма се, међутим, „не налази ни у једној Попиној збирци, нити је икада објављена у неком нашем часопису или листу” а на српском језику се појавила читавих 28 година после свог француског превода и то у *Сабраним њесмама* Васка Попе објављеним 1997. године, под насловом „Мајка ведрина”, а у напомени њиховог приређивача наводи се да је „испевана 1969. године”.

У поглављу под насловом **О француским упливима** нашао се рад „Париска инспирација Десанке Максимовић” (*нав. дело*, 169–184) у коме аутор анализира дело велике српске песникиње у светлу његове везе са француском уметношћу.⁸ Песникиња је своје утиске, доживљаје и сусрете током боравака у Француској изнела у три путописна текста који су објављени у њеној књизи *Празници њујџовања* (Београд, 1972), о којима Јањић такође говори.⁹

У раду „Бранко Миљковић и француска поезија” (*нав. дело*, 185–191) Јањић истиче да је дело Бранка Миљковића „сразмерно доста проучавано, са разних страна тумачено и осветљавано”, али је запостављено „сагледавање песниковог дела у контексту европске литературе”. Наиме, у нашој критици и историји књижевности мало пажње је посвећено „Миљковићевом односу према француским песницима”, али „целовитијег приступа, међутим, није било”¹⁰, док је „питање рецепције Миљковићеве поезије у Француској” потпуно игнорисано. На његово стваралаштво „снажно су, пре свих, утицали Валери и Маларме”, али и надреалисти, Бретон и Елијар затим Рембо, Верлен, Сипервјел, Шар и други.

Аутор истиче да је „природа односа нашег песника према Верлену и делом, Малармеу, „у доброј мери већ осветљена”, али сматра да „већу пажњу на-

⁸ Десанка Максимовић, не само што је више пута боравила у Француској, од тога онај-више у Паризу, него је добро познавала француску историју и уметност, волела француску књижевност и, уште, француску уметност, нарочито сликарство, познавала је и француски језик. Не само да је волела и Париз, у који је први пут дошла у јесен 1924. године као француски стипендиста, него је француска престоница, како показује Јањић, оставила траг и у њеном песничком и прозном стваралаштву.

⁹ На крају поменутог рада Јањић закључује: „Париз је, пре свега, представљао важну етапу у уметничком сазревању песникиње. Он је унео нове мотиве, тонове и акценте у њену поезију, обогатио њено литерано дело. Остварења, којима је Париз био врело надахнућа Десанке Максимовић, остају зато незаобилазни део њеног песништва” (*нав. дело*, стр. 184).

¹⁰ Везаност Бранка Миљковића за француске песнике је трострука. Он је био веома плодан преводилац са француског језика. Не само да је на српски језик превео стихове тридесетак песника, од којих је већина и данас славна, него спада „у ред наших највећих преводилаца француске поезије”, „а неки његови преводи, односно прелепи, спадају у врхунска остварења преводилачке уметности”. Миљковића у везу са француском поезијом доводе „и бројни прикази, есеји, чланци које је објављивао у разним нашим листовима и часописима од 1955. до краја 1960. године” (*нав. дело*, стр. 187). Трећа и најважнија димензија „односа Бранка Миљковића према француским песницима” јесте његова дубља повезаност „са корифејима француске модерне поезије”, неоспорна блискост „њихових поетика и песничких остварења” (*нав. дело*, стр. 189).

ших аутора, компаратиста у првоме реду”, заслужује питање афинитета нашег песника према Елијаровој, поезији, а „подстицајне теме могле би бити и упоредно посматрање песничких светова и откривање дубине духовне сродности Миљковића и [...] Шара и Сипервјела”.¹¹

Својом књигом *КЊИЖЕВНА ПРЕПЛИТАЊА: огледи и записи о француско-српским књижевним везама*, која се чита без даха и са радошћу и уживањем, која плени мноштвом информација и ауторових суптилних анализа и запажања, Душан Јањић нам је показао да је српска књижевност не само повезана са француском него и њоме дубоко прожета, али и да су, што је посебно важно, српска књижевност и српски књижевници оставили неизбрисив траг у француској и франкофонској књижевности и култури, траг који још увек није довољно проучен. Овде треба додати податак да у Јањићевој књизи – осим са књижевницима о чијим делима читају, читаоци „другују” са још око 400 других књижевника, књижевних историчара, теоретичара и критичара. А чињеница да српски књижевници и посленици писане речи у Јањићевој књизи „другују” са 269 страних књижевника и књижевних посленика најбоље потврђује, да се послужимо речима самог аутора, вредности и ширину зрачења српске књижевности.

Отуда се с разлогом може закључити да књига Душана Јањића *КЊИЖЕВНА ПРЕПЛИТАЊА: огледи и записи о француско-српским књижевним везама* представља изванредан допринос како српској романистици тако и србистици, односно проучавању српске књижевности.¹²

¹¹ Интересовање неког од наших аутора могла би да побуди и, у по нечему, слична судбина два млада песника, Рембоа и Миљковића, који су, на врхунцу стваралачких моћи, [...], прекинули свој песнички пут”. Потпунијем осветљавању стваралаштва Бранка Миљковића допринела би сва поменута истраживања, али и истраживање рецепције Миљковићеве поезије у Француској, коме би, како наглашава аутор, „без одлагања” требало приступити.

¹² Приказ је примљен 31. октобра 2012, а је прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 21. новембра 2012.